«СЛОВ’ЯНСЬКІ МІЖМОВНІ ОМОНІМИ»

ШИФР

« ЛІСОВА ПІСНЯ »

ЗМІСТ

Вступ…… 3

Розділ 1. Проблема міжмовної омонімії в сучасному мовознавстві 5

1.1. Поняття міжмовної омонімії 5

1.2. Проблема розмежування міжмовної омонімії 8

1.3. Класифікація міжмовних омонімів 10

Розділ 2. Міжмовні російсько-українські омоніми в оригінальному і перекладному тексті 14

2.1. Розмежування омонімів і багатозначних слів 14

2.2. Міжмовна омонімія в російській і українській мовах 16

2.3.Структурно-семантична характеристика російсько-польських міжмовних омонімів 19

Висновки 25

Список використаної літератури 28

ВСТУП

На сьогодні до якості перекладу висуваються високі вимоги. Ця проблема хвилює як перекладачів, так викладачів і студентів. Оскільки комунікація між носіями різних мовних культур в даний час є нормою життя, відповідно гостро стоїть питання про проблеми перекладу і стосується це не тільки перекладачів, а й людей, що вивчають мови для себе. Дана проблема є однією з центральних проблем такої галузі науки як перекладознавство. Не один рік лінгвісти намагаються її вирішити, але як ми бачимо, проблема залишається актуальною. Міжмовні відповідності привертають інтерес вчених в першу чергу тому, що неправильний вибір перекладачем відповідності в мові призводить до того, що повністю змінюється значення перекладу в цілому.

Широке вивчення явища міжмовної омонімії почалося з 1928 року, з роботи М. Кесслера і Ж. Дероккіньї. У вітчизняному мовознавстві цим питанням займалися дослідники Ю.А. Жлуктенко, В.Г. Гак, А.Й. Гудавічус і інші. Останнім часом стали активно досліджуватися близькоспоріднені мови. Велику роль в цьому відіграли українські мовознавці. Вони створили цілий ряд зіставно-типологічних досліджень мов в працях, таких як: «Функціонування російської мови в близькоспорідненому мовному оточенні» (К., 1981), «Порівняльне дослідження російської та української мов» (К., 1975), «Порівняльне дослідження російської та української мов. Лексика і фразеологія» (К., 1991), «Проблеми порівняльної стилістики східнослов'янських мов» (К., 1980)

Одним з перших відповідності омонімічного характеру в слов'янських мовах зазначив український письменник і перекладач М.Ф. Рильский. Підкреслюючи умовність терміна, міжмовними омонімами він називає слова, «які однаково або подібно звучать в двох або декількох мовах, але мають неоднакове, іноді протилежне значення, *польска . won 'запах' и рос. вонь 'смрад'.*

Також інтерес представляють праці Д.Н. Шмельова,

О.О. Реформатського, Н.М. Шанського та інших, які також приділяли увагу вивченню порівняльної лексики української та російської мов.

Актуальність дослідження обумовлена проблемами вивчення омонімії та недостатнім освітленням цього питання в лінгвістичній літературі, існуванням більшості різних точок зору і поглядів на дану проблему. Російська та українська мови динамічно розвиваються, з'являються нові слова, змінюються значення вже існуючих слів. Однією зі змін, що відбувається в мовах, є розпад багатозначного слова на омоніми при втраті лексичного зв'язку.

Предмет даного дослідження – особливості відображення омонімів та багатозначних слів у спеціальній літературі.

Об'єкт дослідження – міжмовні омоніми на матеріалі російської, української, польської мов.

Метою даного дослідження є виявлення відмінностей у відображенні омонімів і багатозначних слів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- вивчити лінгвістичну літературу з цього предмету;
- розглянути способи розмежування омонімів і багатозначних слів;
- знайти випадки різного тлумачення значення слів як омонімів або багатозначних лексем;
- проаналізувати знайдені випадки з точки зору їх частиномовної приналежності і лексичного значення.

Структура роботи складається зі вступу, в якому визначаються основні цілі та завдання дослідження, двох розділів, висновків, в якому підбиваються основні підсумки роботи, списку використаної літератури.

Методи дослідження: порівняльний, описовий, статистичний.

Наукова новизна даного дослідження обумовлюється недостатнім освітленням даного питання в лінгвістичній літературі.

Практична значимість роботи полягає в можливості використання її на уроках лексики і лексикографії в середній школі.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА МІЖМОВНИХ ОМОНІМІВ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Поняття міжмовної омонімії

Питанню міжмовної омонімії присвячено досить багато наукових праць таких видатних лінгвістів, як Л. В. Малаховський, О. О. Реформатський, В. В. Виноградов, Д. Н. Шмельов, Ш. Баллі, Р. О. Будагов, і багатьох інших.

Але, незважаючи на це, ця тема залишається цікавою і актуальною донині. Тема цікава з точки зору різних лінгвістичних напрямків – прагматики, фразеології і синтаксису, семасіології тощо.

Серед вчених лінгвістів немає єдиного погляду на дефініцію терміна омоніми. Досить часто це загальні терміни, які нічим не відрізняються один від одного. Наприклад, О.О. Реформатський дає таке тлумачення терміна омоніми – «це головним чином результат збігів, і навряд чи мають рацію ті дослідники, які стверджують, що утворення омонімів – це збагачення словникового складу мови» [18, с. 94].

Іншого погляду дотримується вчений Р.О Будагов. Він вважає, що омоніми дуже розповсюджені в лексиці і тому не варто їх вважати «хворими словами» [3, с. 53]. Також він стверджує: «... омоніми можуть заважати один одному лише в дуже рідкісних контекстах. І, що особливо важливо, омоніми глибоко проникають в загальнонародну мову, де, існуючи, вони нікому не заважають» [3, с. 55]. З точкою зору Будагова погоджується і Л.В. Малаховський: «...омонімія, стираючи формальні відмінності між знаками з різним вмістом, не може не погіршувати кодових властивостей мови і не викликати, тим самим, перешкод в процесі спілкування, але величина цих перешкод в різних мовах різна» [13, с. 13].

За «Коротким словником термінів» омонімія визначається наступним чином: «Омонімія – звукові збіги різних за значенням одиниць».

У науковій літературі термін омонімії розуміється не однозначно.

Наприклад, В.В. Виноградов у своїй роботі «Про омонімію та суміжних з нею явищ» визначає омонімію як «збіг різних слів або різних форм за своїм зовнішнім звуковим виглядом», а також розмежовує омонімію і полісемію. [7, с.13]. У свою чергу Д. Е. Розенталь, погоджуючись з В.В. Виноградовим, додає, що омоніми – «звуковий і граматичний збіг мовних одиниць, які семантично не пов'язані один з одним».

Причинами виникнення омонімії можна назвати такі:

1. Випадковий збіг звучання.

2. Розпад багатозначної лексеми

3. Збіг запозиченого слова зі словом, існуючим в мові: *скандинавський 'скат' хижа морська риба' – рос. 'скат' спуск '*

4. Утворення від однієї і тієї ж основи слів за допомогою словотворчих омонімічних афіксів.

Вище йшлося про внутрішньомовну омонімію, однак існує омонімія між спорідненими мовами, яка отримала назву міжмовних омонімів.

Отже, міжмовні омоніми – це слова двох мов, які мають однакову або майже однакову форму, але відрізняються значенням.

Ці слова досить часто призводять до непорозумінь. Перекладач, який працює над перекладом з однієї близькоспорідненої мови на іншу і бачить знайоме слово, перекладає його неправильно, і як наслідок дає слову невірне лексичне значення. Слова, які мають спільне походження, не завжди можуть мати в різних мовах однакове значення. *Наприклад: рос. баня – ‘особо устроенное помещение, где моются и парятся’ – укр. баня ‘опуклий дах, що має форму півкулі; купол’; рос. лютый – ‘свирепый, кровожадный, хищный‘– укр. лютий ‘другий календарний місяць року‘.*

Тотожним терміном, але більш широким за значенням, міжмовних омонімів є поняття «хибні друзі» перекладача. Є декілька причин їх виникнення:

1. Результат взаємовпливу двох мов, як наслідок, можливий випадковий збіг мовних одиниць: рос. кит – укр. кіт.

2. У близькоспоріднених мовах причиною є сходження до єдиної прамови або мови – основи.

Запозичене слово, що стає омонімічним по відношенню або **до споконвічного**, або до запозиченого стає «рівнозвучним» словом – омонімом тому, що частіше за все запозичення підпорядковується законом мови, якою воно запозичене, отже – його фонетичним законам. Запозичене слово уподібнюється **споконвічному** завдяки асиміляції. Також звучання запозиченого слова може збігтися лише в одній з словоформ, що обумовлено не стільки семантично, скільки фонетично.

Також можна сказати про те, що процес розробки теорії російської омонімії включає два основних етапи.

Перший (XVIII – XIX ст.) Характеризується увагою вчених до окремих фактів омонімії, прагненням до накопичення подібних фактів, а також переважанням і орфографічного аспекту в їх описі і трактуванні (М.В. Ломоносов, Н.І .Греч, Я.К Хрот і ін.).

Другий етап розвитку теорії омонімії – це етап багатоаспектного осмислення даного явища і створення науково обгрунтованих класифікацій, що враховують семантико-граматичні, фонетико-акцентологічні ознаки омонімічних словоформ, особливості їх функціонування в мовленні. Друга половина XX ст. характеризується більш детальним розглядом граматичної омонімії: досліджується її витоки появи і численні форми прояву в російській мові. Безумовно, ці етапи в розвитку лінгвістичної теорії мали безпосередній вплив на розвиток методики навчання російській (рідній) мові.

1.2. Проблема розмежування міжмовної омонімії

Міжмовні відповідності привертають увагу вчених, тому що невірний вибір відповідності перекладачем призводить до того, що повністю змінюється значення перекладу. Використання перекладачем методу заміни або опущення призводить до втрати вихідної семантики висловлювання, а також змінює стилістичне забарвлення.

Досить часто перекладачі помиляються, як уже було сказано, роблячи переклад з близькоспоріднених мов. Прикладом може бути переклад з російської на українську і навпаки, тому що в цих близькоспоріднених мовах досить багато «хибних друзів» перекладача.

Міжмовна омонімія охоплює все те, що в рамках однопорядкових мовних рівнів формально ідентично, а семантично – відмінно у контактуючих мовах. Але, багато вчених визнають, що важлива частина міжмовної омонімії відзначається на рівні лексичному в категорії лексичних міжмовних омонімів.

У практиці перекладу та лексикографічній праці, а також викладанні іноземних мов труднощі представляють саме міжмовні омоніми. Оскільки слова, які асоціюються і ототожнюються (за рахунок подібності в ПВ) в двох мовах, в ПЗ або щодо вживання повністю не відповідають один одному [10, с.10].

Поняття «помилкові друзі перекладача» ширше, ніж поняття «міжмовні омоніми»; це обумовлено тим, що «помилкові друзі перекладача» включають в себе одиниці лексики, що викликають труднощі – міжмовні пароніми, міжмовні омоніми, етимологічні дублети та інше. Але деякі вчені вживають обидва терміни, при цьому не розмежовуючи їх семантично. Наприклад, Р.О. Будагов, назвавши свою статтю «Помилкові друзі перекладача» в той же час відзначає: «Хибними друзями перекладача» зазвичай іменуються міжмовні омоніми – слова, що мають при однаковому звучанні різні значення ».

Окремим випадком помилкових друзів перекладача є псевдоінтернаціоналізми – міжмовні омоніми «слова обох мов, подібні до

ступеня ототожнення за звуковою або графічною формою, але мають різні значення або вживання» [1, с.372].

Для вирішення проблеми, що виникає у перекладачів під час перекладу, створюються словники так званих «хибних друзів перекладача», тобто слів, які викликають ті чи інші труднощі вживання, з докладним описом значення і вживання в мові.

Безліч термінів, які пропонують дослідники для найменування міжмовних омонімів говорить про складність даного явища і тому, що дана проблема буде залишатися актуальною ще довгий час. Терміни, які ми пропонуємо, не є повним списком, це всього лише частина існуючих нині понять.

Міжмовні відповідності, які збігаються в ПВ і різні в різному ступені в плані змісту, можна класифікувати наступним чином:

1. помилкові аналоги (А. Д. Швейцер),
2. міжмовні омоніми (О. О. Реформатський, О. Є. Супрун, І.С. Ровдо, Н. В. Заславська, М. П. Кочерган та ін.),
3. міжязикові (міжмовні) аналогізми (К. Г. М. Готліб),
4. помилкові еквіваленти (О. І. Федоров),
5. псевдоінтернаціоналізми (Я.І. Рецкер), квазіеквіваленти (Л.І. Сидорова, В. І. Тхорик),
6. асиметричні діалексеми (Н. К. Гарбовський),
7. помилкові лексичні паралелі (В. В. Дубічінскій),
8. уявні друзі перекладача (О. І. Пахотін)
9. помилкові друзі перекладача (М. Кеслер, Ж. Дерокіньї).

Незважаючи на всю різноманітність термінів, визначення даного терміну можна звести до одного терміну, запропонованого К.Г Готлібом. Цього погляду дотримуємося і ми в своєму дослідженні. Проте, при більш глибокому аналізі даного феномена стає ясно, що дане поняття досить неоднорідне.

Можна називати міжмовні омоніми по-різному – їх сенс від цього не зміниться.

1.3. Класифікація міжмовних омонімів

Подібно внутрішньомовній омонімії серед міжмовних омонімів можна виділити наступні типи: фонетико-графічні, фонетичні та графічні омоніми.

Фонетико-графічні міжмовні омоніми – омоніми, тотожні в графічній і фонетичній формах, але при цьому різні за значенням. Це говорить про те, що подібні омоніми можуть виділятися тільки в мовах з подібною графікою, наприклад:

- *рос. баба устар. ‘замужняя крестьянка’, ‘простая, необразованная женщина’ и укр. Баба ‘мать отца или матери; старуха’;*
- *рос. кома ‘крайне тяжелое, грозящее смертью состояние, характеризующееся нарушением всех функций организма’и укр. кома‘знак препинания, имеющий форму крючка’;*
- *рос. качка ‘колебание судна волнами’и укр. качка ‘водоплавний свійський і дикий птах, цінний своїм м'ясом, яйцями й пір'ям’;*
- *рос. рожа ‘некрасивое, безобразное лицо’ и укр. рожа ‘багаторічна декоративна рослина родини мальвових з високим стеблом та великими яскравими, різних кольорів квітками, зібраними в китицеподібне суцвіття’.*

Внутрішньомовні графічні омоніми (омографи) характеризуються тотожністю в написанні, але відмінністю в вимові.

Міжмовні графічні омоніми (міжмовні омографи) – це слова різних мов, що збігаються графічно, але різняться фонетично при відповідній відмінності в плані змісту.

- *рос. листопад 'опадение листвы' и укр. листопад 1.'опадение листвы', 2.'ноябрь' – разница в значении буквы 'и' и в произношении безударного 'о';*
- *рос. кишка ‘перепончатая эластичная трубка, являющаяся и частью пищеварительного канала человека или животного’ и укр. кішка ‘самка кота’;*

- *рос. разом ‘сразу, мгновенно; одновременно’ и укр. разом ‘спільно, вкупі з ким-, чим-небудь’.*

Фонетичні омоніми (омофони) – омоніми, тотожні у вимові, але різні в написанні. До міжмовних фонетичних омонімів (омофонів), повинні належати слова, що відповідають один одному фонетично, але різняться графічно:

- *рос. выступ ‘выдающаяся, выступающая вперед часть чего-либо’ и укр. виступ 1.‘углубление, выемка, уступ’, 2.‘публичное выступление’, 3.‘публикация произведения, статьи’, 4. ‘акция протеста’;*
- *рос. неделя ‘единица исчисления времени, равная семи дням, от понедельника до воскресенья включительно’ и укр. неділя ‘назва сьомого дня тижня, загального дня відпочинку‘;*
- *рос. беспечно ‘беззаботный, не принимающий нужных мер предосторожности’ и укр. безпечно ‘не має в собі небезпеки або захищає кого-, що-небудь від небезпеки’.*

Існує безліч нюансів, що відрізняють міжмовні графіко-фонетичні, фонетичні та графічні омоніми від подібних же різновидів внутрішньомовних омонімів. Навіть при використанні одного алфавіту кирилиці або латиниці, в слов'янських мовах при однаковому звучанні слів ми можемо мати різне написання, коли одному звуку відповідають два різних знака, а при різному звучанні слів зустрічається однакове написання, коли двом різним звукам відповідає один знак – омонімія деяких знаків алфавіту слов'янських мов.

Так само міжмовні омоніми можна поділити на повні і неповні. Повні лексичні омоніми визначаються як слова, що належать до однієї частини мови в усіх граматичних формах, відповідно неповні (часткові) лексичні омоніми – це слова, що належать до однієї частини мови і збігаються лише в якій-небудь одній граматичній формі (рідше в декількох). Повнота / неповнота омонімів визначається тим, чи охоплює лексична омонімія все ряди словоформ одного і того ж слова чи ні.

Також виділяють наступну формальну класифікацію, щоб продемонструвати межі варіювання в плані вираження міжмовних

відповідностей омонімічного характеру в системі частин мови:

1) слова, що збігаються повністю формально, тобто графічно і фонетично.

2) регулярні розбіжності пов'язані з відмінностями в варіантах одного алфавіту.

3) регулярні розбіжності, пов'язані з різним фонетичним оформленням формантів або з різними регулярно відповідними даній формі формантами.

Аналіз міжмовних відповідностей омонімічного характеру в ПЗ дозволив ввести семантичний критерій для визначення меж між міжмовними омонімами і міжмовними квазісінонімамі з одного боку, а також між міжмовними відповідниками омонімічного характеру і міжмовними синонімами подібного виду (міжмовні відповідності з відносинами семантичної тотожності) з іншого боку. У ПЗ міжмовні відповідності омонімічного характеру можуть перебувати як у відносинах виключення (міжмовні омоніми і частина міжмовних паронімів, несхожих за ПЗ), так і у відносинах включення і перетину (міжмовні квазісіноніми і міжмовні пароніми). Міжмовні відповідності з семантичними відносинами виключення в близькоспоріднених слов'янських мовах зазвичай є результатом збігу етимологічно різних слів, наприклад: укр. краватка галстук и рос. кровать, кроватка предмет мебели для спанья (из греч. Krabbatio).

Міжмовні відповідності омонімічного характеру з семантичними відносинами виключення, що виникли в результаті розбіжності значень від загального етімона, в слов'янських мовах зустрічаються значно рідше і часто зберігають сліди колишньої спорідненості, наприклад,належності до одного семантичного поля: рос. жалоба сетование на кого-либо, что-либо и укр. жалоба траур. У слов'янських мовах іноді зустрічаються слова, висхідні до одного етімон, значення яких розійшлися практично до вираження протилежних (антонімічних) понять (міжмовна енантіосемія). Наприклад, одна з найзнаменитіших пар енантіосем рос. уродливый очень некрасивый и укр. уродливий красивый,таким чином у рос. урод некрасивый человек, а в укр. урода.красота Подібні антонімічні відмінності генетичних корелятів свідчать про глибокі зміни.

Залежно від походження міжмовні відповідності омонімічного характеру можна розділити на закономірні, тобто обумовлені послідовними змінами в семантиці і формі генетично споріднених слів (когнати), і випадкові, що виникли в результаті збігів форм різних за походженням слів (псевдокогнати). Кількість і роль можливих джерел утворення міжмовних відповідностей омонімічного характеру для кожної конкретної пари мов різні і визначаються їх генетичними і історичними зв'язками. У слов'янських мовах кількість когнатів значно вище, і це підтверджує проведений в роботі аналіз – класифікація за походженням. Слов'янські міжмовні відповідності омонімічного характеру, висхідні до загального етимону, можуть також виникати в процесі запозичення в результаті часткової або повної транссемантізації. Серед слов'янських міжмовних відповідностей омонімічного характеру часто зустрічаються когнати – запозичення з європейських мов, розбіжність значень яких в одних випадках пов'язана з транссемантізацією, в інших з паралельним розвитком значень у запозичених слів на грунті різних мов або з запозиченням етимологічно споріднених слів через різні джерела.

Лексичні міжмовні відповідності омонімічного характеру об'єднують слова двох і більше мов в один і той же період їх існування, що відносяться до однієї частини мови, які відповідають один одному за ПВ до ступеня ототожнення у всіх або кількох граматичних формах і в різному ступені не відповідають в ПЗ. За ступенем співвідношення в ПВ і ПЗ серед них ми виділяємо міжмовні омоніми, міжмовні пароніми і міжмовні квазісіноніми. Міжмовні омоніми, також як і внутрішньомовні, знаходяться у відносинах формальної подібності звукового і / або графічного, але формальну тотожність у визначенні внутрішньомовних омонімів для міжмовних омонімів потрібно було замінити поняттям формальної відповідності. За ПЗ міжмовні і внутрішньомовні омоніми знаходяться в семантичних відносинах виключення, але своєрідність слов'янських міжмовних омонімів за ПЗ полягає в тому, що більшість з них, що йде від до загального етімона, незважаючи на семантичні відмінності, зберігає якусь смислову спільність.

РОЗДІЛ 2. МІЖМОВНІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ОМОНІМИ В ОРИГІНАЛЬНИХ І ПЕРЕКЛАДНИХ ТЕКСТІ

2.1. Розмежування омонімів і багатозначних слів

Перш, ніж визначати особливості відображення омонімів та багатозначних слів у тлумачних словниках необхідно з'ясувати, чим різняться омоніми і багатозначні слова. Багатозначність (полісемія) – здатність слова мати кілька лексичних значень. Первинне значення багатозначного слова, що виникло для називання чогось і служить цьому безпосередньо - пряме. На основі первинного значення розвиваються похідні.

Між окремими значеннями багатозначного слова існує зв'язок. Вони як би нанизуються на смисловий «стрижень» або сходять одне до іншого: напр., Чари як ‘обаяние, пленительность’ пов'язане з більш раннім ‘волшебство,, називає щось, що надає незвичайне вплив.

Кожне лексичне значення слова регулярно поєднується з певними словами. Наприклад, прикметник черствий здатний реалізувати своє перше значення («засохший и твердый») з іменниками, які можуть сохнути і ставати твердими (хлеб, пирог и т.п.). У сполученнях же начебто черствый человек, черствый характер цей ж прикметник виступає в іншому значенні – «*неотзывчивый, бездушный*». У самих тлумаченнях цих значень в багатьох випадках відображені слова, що зумовлюють їх зв'язок: «о человеке», «о предметах», «о жидкости»

Дуже часто багатозначними стають слова споконвічно російського характеру і тривалого вживання: сердечный (человек, прием, мышца, тайна, привет, спасибо); глухой (старик, голос, переулок, гласный, ночь, ропот, ворот и т.д.) [11].

Багатозначність – це наслідок перенесення найменування з одного предмета на інший. Перенесення відбувається двома основними шляхами - це метафора і метонімія.

Метафора (від грец. Metaphora – перенесення) ґрунтується на асоціаціях за:

1. Подібністю форми: носик чайника;
2. Розташування: глазное дно;
3. Кольори:серебряная седина;
4. Зовнішнього вигляду, враження: кружевная тень
5. Характеристика людського світу, духовної, інтелектуальної сфер через світ природи: ветреный поступок; холодный расчет ; идеи кипят.

Метонімія (від грец. Metonymia – перейменування) – це перенесення на основі суміжності:

1. Сосуд, помещение, емкость→ то, что в этом заключено (тарелка пролилась; фабрика митинговала);
2. Материал→изделие (на золоте едал; выставка фарфора);
3. Действие→результат или время, место совершения (набор успешный, в перерыв ушел);
4. Имя автора→ название произведения, открытия, прибора и т.п (читал Чехова; изучаем Менделеева).
5. Целое, общее→часть (частные лиц, тридцать голов овец) – синекдоха (греч. synekdoche – соотнесение)

Від багатозначних слів прийнято відмежовувати слова – омоніми.

Також слід суворо відмежовувати омоніми від паронімів. Омоніми збігаються між собою як в звучанні, так і на письмі у всіх або в ряді їм притаманних граматичних формах.

Сучасною наукою вироблені критерії розмежування омонімії та багатозначності: а) лексичний спосіб полягає у виявленні синонімічних зв'язків омонімів і полісемантів; б) морфологічний спосіб полягає у виявленні способів словотвору омонімів і полісемантів; в) семантичний спосіб полягає в розгляді значень омонімів і полісемантів: значення слів – омонімів завжди взаємно виключають один одне, а значення багатозначного слова утворюють одну смислову структуру, зберігаючи семантичну близькість, одне зі значень передбачає інше.

2.2. Міжмовна омонімія в російській і українській мовах

Міжмовні російсько-українські омоніми з частковим збігом семантичної структури (при семантичних відносинах включення і перетину) породжують як лексико-семантичну, так і лексико-стилістичну інтерференцію. Типовими проявами лексико-семантичною інтерференції, що відбуваються в полісемічних лексемах однієї мови під впливом іншої, є деякі семантичні зрушення. Подібні зрушення можуть розцінюватися як частина процесу «вирівнювання» семантичних обсягів лексичних одиниць контактуючих мов. Семантична трансформація, зокрема, розширення або звуження семантичного обсягу лексем однієї мови під впливом іншої характерні:

1) для міжмовних російсько-українських омонімів, що знаходяться в семантичних відносинах включення і перетину (*рос. лад – укр. лад, рос. ключ – укр. ключ, рос. смертный – укр. смертний і інші);*

2) для міжмовних російсько-українських омонімів, що відрізняються сферою вживання *(рос. межа – укр. межа, рос. кровяной – укр. кров'яной та інші).*

Приклади міжмовних омонімів:

1. Башмак (закрытая обувь) – башмак (приспособление, служащее в качестве поры, колодки).

2. Бис (просьба повторить вторично только что исполненный артистом номер) – біс (сатана).

3. Болтанка (воздушная качка при полете) – бовтанка (жидкий раствор чего – либо).

4. Бугай (племенной Бык) – бугай (украинский народный инструмент)

5. Валек (брусок с рукояткой для катания белья) – вальок (комок мокрой глины, приготовленный для обмазывания стен).

6. Валка (разрушение чего-либо) – валка (обоз; вереница).

В ході аналізу російсько-українських паралелей була використана процедура аналізу, яка включала в себе створення низки лексичних одиниць

(було проаналізовано словники, а також деякі слова, які зустрічалися в художній літературі), визначення вихідної форми для зіставлення міжмовних відповідностей, зіставлення відібраних для аналізу лексем в плані вираження: до міжмовних омонімів в іменних частинах мови російської і української мов були віднесені лексеми, схожі за звучанням / або графікою.

При аналізі міжмовних російсько-українських омонімів в плані вираження ми враховували фонетичні, орфоепічні та акцентологічні особливості досліджуваних мов. Так як російська і українська мови мають деякі відмінності у фонетиці, то в більшості випадків при міжмовній омонімії ми можемо говорити лише про відносну тотожність. В ході зіставлення російських і українських омонімічних лексем, зокрема, враховувалися такі специфічні риси в реалізації деяких голосних і приголосних фонем в російській і українській мовах. Необхідно враховувати наступне:

1. особливістю української мови є те, що даному мови не властиво «акання», тобто зближення артикуляції ненаголошеного [о] з артикуляцією [а] (наприклад, рос. [ду'рнъ] – укр. [ду'рно];;

2. в російських лексемах в I - му переднаголосному складі реалізація фонеми <е> наближається до [иэ], в українському ж - до [ы] (пор .: рос. [м'иэжа'] – укр. [мэыжа'];

3. в українській мові дзвінкі приголосні на кінці слова і перед глухим приголосними вимовляються дзвінко: (пор. рос хлеб [хлеп] и укр. хліб [хліб]], де <б> реалізується в своєму основному варіанті);

4. перед голосними на початку слова іноді з'являються протезний *в* і *г*: вулиця, гострий;

5. фонеми <г> і <ч '> російської мови відповідають фонема <у> і <ч> української мови, але українська <у> задньоязикова, фрикативна, а українська <ч> - завжди тверда (пор. рос. [гурт] - [уурт]; рос. [куч'а] - [куча];

6. для російської мови характерно поєднання парних приголосних з голосним переднього ряду [э] (виключення складають окремі запозичення), а в українській мові звичайної позицією для звуку [э] є позиція після твердого

приголосного (пор. рос. гребля [гр'эбл'ъ] – укр. гребля [урэбл'а];

7. в українській літературній мові приголосні перед давньоруським И вимовляються твердо, тому прикметники з основою на Г, К, Х належать в українській мові до твердого різновиду відмінювання, а в російській - до змішаного типу відмінювання (пор.укр. дерзкий [дэ'рзкый] и русск. дерзкий [д'э'рзк'ий], але [д'эрскъвъ]).

Перераховані відмінності (1) - (4), як правило, при сприйнятті мови білінгвом нівелюються, стають «несуттєвими». Звідси випливає, що різні за значенням міжмовні російсько-українські відповідники з подібними фонетичними відмінностями можна кваліфікувати як міжмовні омоніми. Російсько-українські паралелі з відмінностями (5), (6) збігаються в графічному оформленні та також можуть бути віднесені до числа міжмовних омонімів.

Наступним етапом прийнятої методичної процедури було зіставлення російських і українських слів з точки зору плану змісту. Зіставлення включало:

а) диференціацію досліджуваних міжмовних пар по типу семантичних відносин (неперетинання, включення, перетинання);

б) диференціацію міжмовних омонімів за ступенем їх семантичної близькості (наявність / відсутність коннотата як прагматично значущого компонента їх лексичних значень).

Специфіка міжмовних омонімів полягає в їх семантиці: вони можуть перебувати як у відношенні не перетину, так і в стосунках включення і перетину. Найважливішою причиною виникнення міжмовних закономірних омонімів, як було сказано вище, в близькоспоріднених мовах є розбіжність семантики сучасних слів з спочатку загальним етімоном. Відмінності в значеннях міжмовних омонімів виводять нас в різні мовні картини світу.

Явище міжмовної омонімії має право на увагу в зв'язку з тим, що дане питання пов'язане з глобальними проблемами мовознавства, а саме - законом економії. Проведене дослідження з порівняльної лексикології збагачує лексикологію і семасіологію, оскільки аналіз семантичної структури слова допомагає зрозуміти ті загальні закони, що управляють лексичною семантикою.

2.3.Структурно-семантична характеристика російсько-польських міжмовних омонімів

У 1 і 2 розділі ми розглянули поняття міжмовних омонімів на матеріалі української та російської мов. В даному розділі ми досліджуємо цю проблему на прикладі польської та російської мов.

Отже, розглянемо розподіл міжмовних омонімів за головними частинам мови в слов'янських мовах, а саме в російській і польській. Звичайно, «помилкові ототожнення» мають місце лише в сфері однакових частин мови: так, іменники асоціюються з іменниками і т. д. Омонімія ж частин мови, як правило, не викликає ускладнень. Слід зазначити, що для слов'янських мов не дуже характерна частиномовна міжмовна омонімія (омоморфи).

Виходячи з наших спостережень, розподіл міжмовних омонімів за головними частинам мови нерівномірний. Їх практично немає серед числівників і займенників, за винятком рідкісних випадків укр. он 'там', рос. он 'он – займенник 3 – ої особи, польск. on 'он'; польск. sto 'сто', русск. сто '(разг.) неопределенно большое множество кого–либо, чего–либо, 2) назва числа, що складається з 100 одиниць 3) така кількість одиниць кого-небудь, чого-небудь, що ймовірно пов'язано зі значною стійкістю цих категорій як найбільш важливою «ядерною» лексики будь-якої мови і великим ступенем близькості слов1янских мов, що зіставляються .

Найчастіше міжмовні омоніми, а також інші міжмовні відповідності омонімічного характеру (міжмовні квазісіноніми і пароніми), зустрічаються серед іменників і прикметників. Переважання міжмовних відповідностей в сфері іменників звичайне явище і пов'язано з тим, що як відомо, іменники займають особливе місце в системі мови і складають ядро лексики. Тому цілком закономірно, що більшу частину російсько-польських омонімів становлять іменники.

У реченні найчастіше саме на них падає логічний наголос. Таким чином вони найяскравіше передають національну своєрідність мовної картини світу

слов'янських народів.

У плані формальної відповідності російсько-польських омонімів, також як і російсько-українських, в розряді іменника нами виділено такі типи:

1. *фонетико-графічні;*
2. *графічні;*
3. *фонетичні*;

Фонетико-графічні субстантівні міжмовні омоніми - це слова, що повністю збігаються за звучанням і написанням у вихідній формі і більшості словоформ. Пор. .рос. ***баба*** I 1. *устар.* ‘замужняя крестьянка’, ‘простая, необразованная женщина[1]; 2. *прост,* и *обл.* ‘жена[1]; 3. *прост.,* обычно пренебреж. ‘женщина вообще[1]; 4. *разе., презр.* ‘о робком, слабохарактерном мужчине*; 5. *разе,* ‘то же, что бабушка[1] и пол. ***baba*** I I. baba – ‘старуха[1]; 2. ‘старая по возрасту женщина’; 3. = русск. ***баба*** (3); 4. = русск. ***баба*** (4); 5. – русск. ***баба*** (5); 6. ‘женщина, принимающая детей во время родов; повитуха[1]; 7. *устар.* ‘гадалка, знахарка*. Аналогічні омонімічні пари рос.***баламут*** і пол. ***bałamut***' ‘повеса; обольститель', рос.***бляха*** і пол. ***blacha***' ‘листовой металл; жесть[1]

Як показують наші спостереження, фонетико – графічні російсько – польські омоніми становлять найбільшу кількість з числа проаналізованих іменників. Це пояснюється тим, що міжмовні омонімічні пари найчастіше утворюють загальні за походженням (однокореневі) іменники. Ними можуть бути як слов'янські слова, що йдуть від праслов'янської спільності, так звані запозичення.

Крім того, міжмовні фонетико-графічні омоніми в розряді іменників можуть виникати і в результаті *випадкового* збігу різних за походженням і семантикою слів типу рос. *кома мед.* ‘потеря сознания с резким ослаблением организма’, ‘тяжелое болезненное состояние, связанное с нарушением реакции организма на внешние раздражения' и пол. ***koma*** *лингв,* ‘знак препинания, имеющий форму крючка и употребляющийся для обособления слов и предложений; запятая’.

Дослідження показало, що саме для російських і польських іменників характерно збереження тотожності форми в значно більшому ступені, ніж в інших частинах мови.

Виявлено, що графічні російсько-польські субстантивні омоніми становлять невелику кількість від загальної кількості проаналізованих іменників.

Крім формальних відмінностей хочеться також відзначити, що найчастіше зустрічаються лексико-граматичні відмінності в роді іменників. Також поширені відмінності в числі іменників: рос. кресла (ср. род, мн.ч.) 'стулья с мягким сиденьем, спинкой и подлокотниками', польск. krzesło 'стул' (ед. ч.).

Графічними міжмовних омонімів є, напр.,рос. *паства* и польск. *pastwa устар.* ‘корм, пища; добыча’ *(только во фраз.).* Пор. Також омопари, *опаска – opaska* ‘повязка’, *замах – zamach* ‘покушение’ и т.п.

Специфічною рисою міжмовних російсько-польських омографів (в розряді іменників) є те, що в омонімічні відносини можуть вступати не тільки слова, що мають тотожне написання, а й ті лексеми російської та польської мов, які не розрізняються за місцем наголосу (*пост – post* ‘пост’, *кит – kit* ‘замазка для окон’, *нарты – лыжи*’). Серед міжмовних омонімів графічного типу (омографів) особливу підгрупу становлять слова, що збігаються в російській і польській мовах за написання, але різняться за фонетичним виглядом. Разом з тим і міжмовні відповідності типу *качка – kaczka* ‘утка’, *диван – dywan* ‘ковер*, *опаска – opaska* ‘повязка’ і ін. також відносяться до міжмовних омографів, бо при тотожності графічної форми подібні лексеми двох мов мають відмінності у вимові окремих звуків. Ступінь відповідних відмінностей визначається досить умовно, в основному – з опорою на дані російської та польської орфоепії; в деяких випадках досить складно провести межу між фонетико – графічними і графічними російсько-польськими омонімами.

Крім фонетико-графічних і власне графічних субстантивних міжмовних

омонімів, в російській і польській мовах можна виділити і фонетичний тип. Фонетичні міжмовні омоніми в розряді іменників представлені меншою кількістю пар. Пишуться такі слова нерідко по - різному, але в звучанні виявляються схожими. Такі, наприклад, *высыпка – wysypka ‘сыпь’, посадка – posadka, ‘местечко’, пожитки – poiytki мн.‘выгода; польза; прибыль’, спуд – spód 1.‘низ; дно; 2. ‘подкладка’, дробина – drabina ‘лестница; стремянка’, врушка – wrótka ‘гадалка’* і под.

При цьому семантика фонетичних міжмовних омонімів, як і семантика всіх субстантивних омонімів, не збігається. Порівняємо, наприклад, значення багатозначних слів - рос. *высыпка* 1) ‘вываливание, выкладывание чего – либо путем осыпания’; 2) охот, ‘внезапный прилет множества дичи’ и пол. *wysypka* 1) *раз г.* ‘искусственное земляное возвышение; насыпь’; 2) *мед.* ‘мелкие пятнышки или прыщики, появляющиеся на теле при некоторых болезнях; сыпь’; 3) – рос. *Высыпка*.

Аналогічні типи міжмовних омопар спостерігаються в сфері прикметників та прислівників. У зв'язку з орфографічними відмінностями письмової форми в російській і польській мовах, в зв'язку зі специфікою в оформленні окремих графем і своєрідністю вимови деяких звуків російської та польської мов фонетико-графічні міжмовні омоніми в розряді прикметників представлені незначними, в порівнянні з омопарами – іменниками, випадками (приблизно 3% від загальної кількості проаналізованих омонімів – прикметників), напр. рос. *гожий* и польск. *hoiy* ‘пригожий, цветущий, свежий’.

Незначну за кількістю групу від загальної кількості досліджених міжмовних омонімів – складають і графічні російсько-польські омоніми в розряді прикметників.

Наведемо приклади графічних міжмовних ад'єктивних міжмовних відповідностей. До даного типу в першу чергу відносимо російсько-польські лексеми з акцентологічними відмінностями – *залоговый – załogowy* 1. ‘экипажный; групповой’; 2. 'относящийся к (рабочему) *жалобный – załobny* ‘траурный’ и под. Ср. *животный – zywotny* ‘живой, деятельный’;

2. ‘животворный’; 3. *перен* ‘жизненный, существенный; актуальный, жгучий’, *спасенный – spasiony* ‘тучный, упитанный’, *смутный – smutny* ‘грустный, печальный; тоскливый', *отвлеченный – odwleczony* ‘оттянутый, оттащенный; отсроченный’, *спорый – spory* ‘немалый, значительный’

Як показують спостереження, велику частину російсько-польських ад'єктивних омонімів за ПВ складають фонетичні омоніми (омофони), тобто слова, що збігаються за звучанням, але різні за написанням і семантиці.

Дослідження показало, що похідні прикметники російської і польської мов в деяких випадках зберігають омонімію твірного. Наприклад, брянный 'ругателъный, неприличный’ створює омонімічну пару з пол. *brany* обл. ‘смелый, отважный’. У подібних випадках можна говорити про виникнення своєрідного гнізда омонімів.

У більшості випадків похідні ад'єктивні російсько - польські омоніми зберігають омонімію твірних основ, утворюючи омонімічні гнізда.

В інших випадках міжмовні омонімічні пари утворюють окремі похідні слова, напр: : ***думный*** и ***dumny*** ‘гордый’, ***мозольный – mozolny*** ‘тяжкий, тяжелый; изнурительный; кропотливый’, ***обывательский – obywatelski*** ‘гражданский’. Міжмовні омоніми в сфері прислівника аналізувалися за тією ж схемою, що субстантивні і ад'єктивні російсько-польські омоніми. Спостереження показують, що і міжмовні російсько - польські омоніми - прислівники також можна поділити за ПВ на три різновиди; *фонетико - графічні, графічні, фонетичні.*

Варто зазначити, що *абсолютна* фонетична тотожність між даними фонетико-графічними омонімами неможлива, бо, як уже зазначалося, польській мові нс властива редукція ненаголошеного голосного (о). Пор. рос. *огулом* и пол. *ogółem* ‘всего, в целом; в сумме’

Також необхідно відзначити, що міжмовні омоніми та інші відповідності омонімічного характеру серед прикметників розрізняються флексіями, в зв'язку зі словотворчою специфікою і правилами орфографії сучасних слов'янських мов, наприклад: рос. личный 'собственный, свой' и польск. liczny

'многочисленный'.

У сфері міжмовних російсько-польських омонімів прислівників також спостерігаються перехідні явища. Як синкретичні між фонетико-графічними і графічними омонімами класифікуємо відповідності з фонетичними відмінностями при однаковій позиції словесного наголосу. Збігаючись в одному зі значень, дані російсько-польські відповідності розрізняються за семантикою. Пор.графічні міжмовні омоніми: рос. зараз ‘сразу’ и польск. *zaraz, просто – prosto* ‘прямо; непосредственно’, *затем – zolem* ‘итак, следовательно, таким образом’

ВИСНОВКИ

Функціональний аспект дослідження міжмовної омонімії в їх текстовому вживанні показує, що наявність міжмовних омонімів в лексичних системах української та російської мов в умовах близькоспорідненого білінгвізму є сприятливим ґрунтом для виникнення інтерференції, яка проявляється як в перекладах з української на російську, так в і російськомовній літературі України. Це ще раз підтверджує, що не тільки та мову, яку ми вивчаємо, може відчувати вплив рідної мови, а й рідна мова може піддаватися впливу мови, що вивчається.

Ми побачили, що російсько-українські міжмовні омоніми часто призводять до помилок під час перекладу та порушень загального змісту висловлення в текстах. Також ми виявили причини появи міжмовних омонімів в близькоспоріднених мовах і основною з них є спільне походження мов. Аналіз текстового матеріалу показав, що російсько-українські омоніми, для яких характерне повна розбіжність семантичної структури, викликає лексико-семантичну інтерференцію. Міжмовні російсько-українські омоніми, що розрізняються функціонально-стилістичним і емоційно-експресивним забарвленням, є причиною лексико-стилістичної інтерференції, що полягає в актуалізації в перекладних текстах і в творах, написаних російською мовою письменниками-білінгвами, лексем локалізованих по сфері вживання в одній з мов .

Аналіз текстового матеріалу показав, що під впливом багатозначних, загальновживаних слів однієї мови відбувається розширення використання стилістично забарвлених слів іншої мови. Нами було наведено дві класифікації міжмовних омонімів, які поділять міжмовні омоніми на підтипи.

Міжмовні російсько-українські омоніми – яскрава ознака самобутності кожної з мов. Проблема збереження національно-культурної специфіки першоджерела пов'язана з необхідністю виявлення особливостей формально тотожних / східних слів.

Також ми розглянули різні точки зору на явище і з'ясували, що до сих пір немає чіткого визначення омонімії і задовільної класифікації омонімів. Проте, вчені як в російській, так і в українській мові виділяють два типи лексичних омонімів - повні і неповні.

Слова-омоніми характеризуються тим, що вони співвідносяться з тим чи іншим явищем дійсності незалежно один від одного, тому між ними не існує жодного асоціативного понятійно-семантичного зв'язку, властивого різним значенням багатозначних слів. При реалізації лексичного значення омонімів їх змішання практично неможливо.

Лексична омонімія спостерігається серед слів одних і тих же частин мови. При цьому двом або декільком лексичним омонімам (повним або частковим) властива абсолютна тотожність звукового і орфографічного комплексу, тобто зовнішньої структури.

На прикладі російсько-польських омонімів ми виявили таку закономірність – для іменників характерно збереження тотожності форми в значно більшому ступені, ніж для інших частин мови, саме іменниками представлено більшість міжмовних відповідностей омонімічного характеру. Виявлено, що серед слов'янських міжмовних відповідностей омонімічного характеру похідні слова часто зберігають омонімічні відносини твірних основ, утворюючи омонімічні гнізда

Порівняльний аналіз класифікаційних ознак внутрішньомовної і міжмовної омонімії за ПВ і ПЗ дозволив виявити основні риси їх подібності та відмінності. Подібність полягає в тому, що за ПВ міжмовні омоніми, також як і внутрішньомовні, можуть перебувати у відносинах формальної подібності (звукової і / або графічної). Їх відмінність пов'язана з тим, що поняття «тотожність» планів вираження для внутрішньомовних омонімів замінюється поняттям «формальної відповідності», яке пов'язане з регулярними фонетичними, графічними та морфологічними розбіжностями між конкретними парами мов. При аналізі слов'янських мов дуже важливо зважати на особливості кожної з них, тому що засоби вираження (склад графем, фонем і

морфем) в зіставлюваних мовах не тотожний.

Таким чином,всі види міжмовних відповідностей омонімічного характеру (міжмовні омоніми, квазісіноніми і пароніми) об'єднує та обставина, що вони практично в однаковій мірі можуть представляти труднощі при вивченні і розумінні мови внаслідок своєї здатності викликати лексичну інтерференцію, яка передбачає особливий вид білінгвізму.

Для вирішення вищезазначеної проблеми створюються словники "хибних друзів перекладача" з докладним описом значень таких слів в мовах, що зіставляються і правил їх вживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В.В. Англо-русский и русско-английский словарь «ложных друзей переводчика». – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 384 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М. : Изд – во иностр. лит., 1955. 416 с.
3. Будагов, Р.А. Введение в науку о языке. М. : Просвещение, 1965. 490 с.
4. Будагов, Р.А. Ложные друзья переводчика // Человек и его язык. М. : Изд – во Моск. ун – та, 1976. С. 268 – 272.
5. Будагов, Р.А. Человек и его язык. М. : Изд – во МГУ, 1974. 262 с.
6. Булаховский, Л.А. Из жизни омонимов // Русская речь. Т. 3. М. : Наука, 1928. С. 47 – 60.
7. Виноградов, В.В. О грамматической омонимии в современном русском языке // Виноградов, В. В. Исследования по русской грамматике: избр. тр. М.: Наука, 1975. С. 13 – 32.
8. Гарбовский, Н.К. Теория перевода. М.: Изд – во Моск. ун – та, 2004. 544 с.
9. Георгієва – КириленкоМ.Н. Деякі спостереження над міжмовною омонімією / М.Н. Георгієва Кириленко // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 52 – 55
10. Грабчиков С.М. Межъязыковые омонимы и паронимы. Опыт русско-белорусского словаря. – Минск, 1980. – 259 с
11. Демська О. М.,Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. – Львів: Фенікс, 1996. –223 с.
12. Дорошенко С.Багатозначність слів і омоніми / С. Дорошенко // Дивослово. – 2009. – № 5. – С. 38 – 39
13. Дубичинский, В.В. Русско-английские лексические параллели : метод.рекомендации. Харьков, 1993. 44 с.
14. Заславская, Н.В. Семантико-стилистическая и функциональная

характеристика межъязыковых омонимов в русском и украинском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1985. 22 с.

15. Кочан І.М. Лексичне багатство мови: Багатозначність. Омоніми. Синоніми. Антоніми / І.М. Кочан, А.С.Токарська // Кочан І.М.,Токарьска А.С. Культура рідноїмови: Зб.вправ і завдань. – Львів,1996. – С.19 – 41

16. Кочерган М.П.Словник російсько – українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача»). – К.: Академія, 1997. – 400 сю

17. Кочерган, М. П. Лексическая сочетаемость и значение слова (на материале украинского и других восточно - славянских языков): автореф. дис. . д – ра филол. наук. Киев, 1983 с.

18. Красникова С.В. К вопросу о типах омонимии / С.В. Красникова, В.В. Лаврентьева // Некоторые проблемы германской филологии. – Пятигорск, 2000. – С. 174–179.

19. Латышев, Л.К. Технология перевода: учеб.пособие по подготовке переводчиков (с нем. языком). М.: НВИ – Тезаурус, 2000. 280 с.

20. Левченко Т.Омоніми та різновидиїх. Міжмовніомоніми: урок у 10 класі філологічного профілю / Т.Левченко // Дивослово. – 2009. – № 4. – С. 13 – 14

21. Маковский М.М. Теория лексической аттракции (опыт функциональной типологии лексико – семантических систем). М.: Наука, 1971.

22. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии: (на материале англ. яз.): автореф. дис. д – ра филол. наук / Малаховский Л.В.: Ленингр. отд – ниеИн – та языкознания. – Л., 1989. – 24 с.

23. Манакин, В. Н. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки. Киев; Кировоград: Гос. центр.укр. изд – во, 1994. 260 с.

24. Мартиросян Л.І. Абсолютна дієслівна міжмовна омонімія: структурно – семантичний і контрастивний підходи (на матер. укр. та рос. мов) / Л.І.Мартиросян // Система і структура східнослов’янськихмов: Зб. наук. праць. – К.: Знання; 2001. – С. 235–242.

25. Маслов, Ю.С. Омонимы в словарях и омонимия в языке (к постановке вопроса) // Вопросы теории и истории языка : сб. в честь проф. Б. А. Ларина / отв. ред. Ю. С. Маслов. Л. : Изд – во ЛГУ, 1963. С. 198 – 202.

26. Мукан Г.М.Багатозначність і омонімія / Мукан Г.М. // Українська мова і література в школі. – 1970.– № 8. – С. 30 – 36.

27. Муравьев, В.Л. Fauxamis, или «Ложные друзья переводчика». М.: Просвещение, 1969

28. Ожегов С. И, Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка/ С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М.: Русский язык, 1992 г. – 922 с. – ISBN 5 – 09 – 001926 – 6.

29. Полюга Л.М. Омонімія і багатозначність слова / Л.М. Полюга // Українськамова і літературавшколі. – 1985. – № 7. – С. 40 – 45

30. Реформатский А.А. Введение в языковедение / под ред. В.А. Виноградова. М.: Аспект Пресс, 2000. 536 с.

31. Реформатский А.А. О сопоставительном методе // Лингвистика и поэтика. М.: Наука, 1987. С. 40 – 52.

32. Ровдо И.С. Межъязыковая омонимия в условиях русско – белорусского и белорусско – русского билингвизма: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Минск, 1980. 19 с.

33. Розенталь Д.Э. Словарь – справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М. А. Теленкова. М.: Просвещение, 1976. 543 с.

34. Словарь иностранных слов. М.: Изд – во иностр. и нац. слов., 1949. 804 с

35. Словарь русского языка / под.ред. С. И. Ожегова. М.: Рус. яз., 1987. 750 с.

36. Супрун, А.Е. Лексическая типология славянских языков. Минск: Изд – во БГУ, 1983. 47 с.

37. Турчина А.А.Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах / А.А.Турчина // Мовознавство. Компаративні дослідження слов’янських мов та літератур. – 2012. – Вип. 17. – С. 121 – 126.